

เรื่อง ย้อนรอย “เที่ยวเมืองพระร่วง” ตอนที่ 6 (เมืองบางพาน)

รายละเอียด

เมืองโบราณบางพาน ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาตึก อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ห่างจากเมืองกำแพงเพชร ประมาณ 30 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางสาย 101 กำแพงเพชร – พรานกระต่าย ก่อนเข้าสู่ตัวอำเภอให้เลี้ยวขวาไปตามถนนลาดยางผ่านหมู่บ้านทุ่งนา มุ่งหน้าเขาหาเขานางทองที่ตั้งเด่นอยู่กลางพื้นที่ราบ แล้วเลี้ยวซ้ายไปตามแนวถนนพระร่วงอีก 2 กิโลเมตร ก็จะถึงเมืองบางพาน สภาพของเมืองบางพาน เป็นเมืองรูปรีโอบไปตามลำน้ำคลองใหญ่ ประมาณ 450+200 เมตร ภายในเมืองมีซากโบราณสถานอยู่ 3 แห่ง มีแนวกำแพงเมืองอยู่เกือบครบสมบูรณ์ เป็นคูน้ำสองชั้น และกำแพงดินสามชั้น แต่คันดินบางส่วนกำลังถูกบุกรุกโดยคนมีสี ทำการปรับให้เป็นพื้นที่ราบเพื่อปลูกพืชไร่ และขุดเป็นบ่อเลี้ยงปลา ซึ่งถ้ายังปล่อยละเลยกันต่อไป อีกไม่นานแนวกำแพงเมืองคงถูกยึดครองจนหมดสิ้น จากการสำรวจได้พบร่องรอยการบุกรุกทำลายโบราณสถานบริเวณนอกเมืองทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งคาดว่าเป็นวิหาร เพราะมีเศษกระเบื้องมุงหลังคา เศษอิฐหล่นเกลื่อนอยู่ตามพื้นดิน น่าเสียดายที่ถูกปรับถมจนหมดสภาพโบราณสถานกลายเป็นไร่ข้าวโพดไปเสียแล้ว รูปแบบทางศิลปกรรมของโบราณสถานพบในเขตเมืองบางพาน เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าเมืองแห่งนี้ได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองสำคัญอีกแห่งหนึ่งของกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะร่องรอยของโบราณสถาน อันได้แก่ซากเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์และรอยพระพุทธรูปบนเขานางทอง ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในสมัย สุโขทัยทั้งสิ้น ช่วงก่อนรัชกาลของพระมหาธรรมราชาลิไทย เมืองบางพานคงมีเจ้าเมืองที่กล้าแกร่งปกครอง ดังหลักฐานจากศิลาจารึกหลักที่ 3 (จารึกนครชุม) กล่าว

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ถึงว่าเมื่อสิ้นสมัยของพ่อขุนรามคำแหง บ้านเมืองเกิดความแตกแยกเมืองสำคัญอย่างเชียงใหม่ เชียงทอง นครศรี บางพาน พะเยา ต่างแยกตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัย จนเมื่อพระมหาธรรมราชาลิไทยขึ้นครองราชย์จึงได้รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยให้ความสำคัญของเมืองบางพานเอาไว้เทียบเท่ากับเมืองใหญ่ๆ ในยุคนั้น ด้วยการเสด็จมาประดิษฐานรอยพระพุทธรูปเอาไว้บนยอดเขานางทอง พร้อมกับเมืองอื่นๆ อีกสามแห่งคือ เมืองสุโขทัยบนเขาสุมนกภู เมืองศรีสัชนาลัยบนเขาพระบาทและเมืองพระบาง (นครสวรรค์) บนยอดเขากบ นอกจากนี้เมืองบางพาน ยังเป็นเมืองชุมทางการคมนาคมทางบกที่สำคัญของเมืองสุโขทัย เพราะเป็นเมืองที่อยู่ระหว่างกลางจากสุโขทัยกับกำแพงเพชร และยังเป็นเมืองหยุดพักระหว่างเส้นทางสายเมืองฉอดก่อนเข้าเมืองสุโขทัย ดังจารึกหลักที่ 4 (จารึกวัดป่ามะม่วง) ได้กล่าวถึง พระมหาธรรมราชาลิไทย โปรดให้นิมนต์พระมหาสามีสังฆราชจากเมืองนครพิน (เกาะตะมะ) เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเมืองสุโขทัย จึงให้อมาตย์มุขมนตรีและราชินิกุลทั้งหลายไปรับสักการบูชาตั้งแต่เมืองฉอดแล้วเดินทางมายังเมืองเชียงใหม่ ผ่านเมืองบางจันทร์ ข้ามแม่น้ำปิงโดยไม่ผ่านเมืองกำแพงเพชรมายังเมืองบางพานแล้วจึงเข้าถึงเมืองสุโขทัย หากได้ศึกษาจารึกฐานพระอิศวรแล้วจะพบว่าเมืองบางพานที่เจริญรุ่งเรืองในยุคสุโขทัย ยังคงความเป็นบ้านเป็นเมืองสืบต่อมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2053 พระยาศรีธรรมมาโคกราช เจ้าเมืองกำแพงเพชร ได้สั่งให้มีการปรับปรุงถนนหลวง ขุดลอกท่อปูละยาร่วงเพื่อนำน้ำจากแม่น้ำปิงเมืองกำแพงเพชรไปช่วยการทำนาที่เมืองบางพาน จากหลักฐานอันนี้แสดงให้เห็นว่าเมืองบางพานมีความเจริญรุ่งเรืองยาวนานกว่าเมืองอื่น ๆ ในเขตเมืองกำแพงเพชรอย่างเมืองนครชุม เมืองคณะ เมืองไตรตรึงษ์ เรื่องราวของเมืองบางพานมีคุณค่าเกินกว่าจะปล่อยให้สูญหาย จึงอยากวิงวอนให้ชาวกำแพงเพชรทุกคนร่วมใจกันผนึกกำลังขึ้นต่อสู้และทำทุกอย่างเพื่อรักษาเมืองบางพานเอาไว้ ให้รอดพ้นจากการยึดครองของพวกนายทุน

คำสำคัญ : เที้ยวเมืองพระร่วง, เมืองบางพาน

ที่มา : กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร. (2557). ประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร ยุคหิน-ปัจจุบัน (เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์และทบทวน เมื่อวันที่ 27-28 กันยายน 2557). กำแพงเพชร: กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร.

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-02-25

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1312&code_db=610001&code_type=07